

№	587	Дата	09.09	№	7
РЕЦЕНЗИЯ					

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на г-н Марио Стойков на тема „Европа, Рим и българските католици през XVII в. Религиозна, образователна и политико-дипломатическа дейност на българското католическо духовенство“

Темата за дейността на българските католически духовници, за съдбата на българските каторически анклавни, за участието им в борбата за освобождение и др. не са нови за българската историческа наука. Още преди Освобождението, а особено и след него се появяват плеяда български и чужди изследователи, които изследват тази тема. Тя, обаче не е била особено популярна, защото „засенчва“ проблематиката за „православното единство“ с Русия, а в определени периоди българите-католици се вписват много добре в общото настроение срещу Запада във всичките му проявления. В този смисъл дисертационният труд на г-н Марио Стойков продължава една добра традиция. Ако бяхме максималисти щяхме да подчертаем, че той не е привлякъл нови изворови материали, защото не е работил в чужди архивни хранилища. Разработката му почива на публикуван изворов материал. Все пак периодът на подготовка на дисертационен труд е твърде кратък, за да може дисертантът да се подготви за тази нелека задача. Поради това на този етап ние ще изискваме от него умение да се работи с публикуваните извори и да се извлича незабелязана от други изследователи историческа информация. Не е без значение и изискването той да покаже критично мислене и умение да „прави“ история от не винаги интересните релации на католическите духовници в България.

Дисертационният труд се състои от Предговор, пет глави, Заключение и списък на използваните извори и литература. Тази структура е в духа на добрата традиция и не предизвиква възражения

В предговора дисертантът е формулирал шест поставени за решаване задачи. Първо, да се определи възможно най-точно етническият произход и броя на католическото население в българските земи. Второ, да се осветлят неизвестни моменти от

образователната дейност на католическото духовенство. Трето, до се очертае дейността им по поддържане и възстановяване на християнски католически паметници. Четвърто, да се очертае дейността на повече католически висши духовници, освен добре известните Петър Богдан, Петър Парчевич, Филип Станислаов и др. Пето, да се преосмисли хода и значението на Чипровското въстание. И на последно място - да се проследи възникването и съдбата на колониите, които българите-католици създават след големия разгром от 1688 г. Както се вижда, целите са твърде амбициозни. За нас остава да преценим, доколко те са изпълнени успешно.

Първата глава се състои от няколко параграфа. От тях първите три или четири имат въвеждащ характер и имат за задача да проследят предисторията на българския католически разцвет през XVII в. Г-н Стойков добре познава материята. Бих му преръчал, обаче, да използва не български съчинения по въпроси от европейско значение, а основни немскоезични (най-вече) или други западни проучвания. Последните параграфи от първа глава се насочват конкретно към темата: произхода на католическите населени места около Чипровци, поминъка на населението, неговия брой. Дисертантът обосновава мнението, че българите-католици произхождат от Западните Балкани (евентуално албанските земи). Рударството в Чипровци и околните села е в упадък, а броят на католическото население не е особено голям. Приятно впечатление правят таблиците с броя на жителите, които показват, че авторът не е чужда на статистическия подход. Още в първа глава, а и по-нататък, у мен се създаде впечатлението, че българите-католици и техните духовни ръководители са малко, но активни. Духовниците създават голямо количество документация, привлекателна за изследователите. Католиците все пак не се интегрират в структурата на православно население.

Втора глава е посветена на религиозната дейност на българските мисионери през XVII в., като се започни с известният Петър Солинат и се стигне до по-малко известни духовници от края на века. Главата, за мое учудване, има предимно просопографски характер. Не че това по принцип е лошо, но самото изложение, макар и подробно, има твърде много наративен характер. Признавам, че за мен това бе най-трудната за четене

глава, която на места сериозно доскучава с липсата на анализ и перазказване на релации или по-нови проучвания. Според мен това е най-дългата, но и най-слабата глава на дисертацията.

Третата глава се занимава с образователната дейност на католическите първенци и особено с училището в Чипровци, както и тези в останалите три католически населени места. Отново се натъкваме на просопографски елементи, които, може би, са били излишни. Приятно впечатление прави, обаче, параграфът за учебното дело сред павликяните във Влахия. В общи линии авторът потвърждава онова, което по-старите изследователи са забелязали: просветното дело на българите-католици, свързано с образователните центрове в Италия и Далмация, далеч надхвърля нивото на православните килийни училища в българските земи. Това все пак не води до всеобщ културен подем, поради конфронтацията между католици и православни. Тук се натъкнах на една досадна грешка. Твърди че, че „Абагар“ е новобългарска книга, докато тя очевидно не е. Новобългарски езикови елементи има, но те не определят бъдещето на българската книжовна традиция. Новото в случая е печатния характер на изданието.

Четвърта глава е посветена на политическите мисии на българските католици и на Чипровското въстание. Изложението потвърждава и допълва с нови детайли дейността на каторическите духовници, която има подчертано освободителен характер. Те всъщност са едни от първите изявени дейци за отхвърляне на османското владичество. Понеже дейността им е насочена не към Русия, а към „католическия“ антиосмански фронт, тя в перспектива не намира достатъчно признание. Що се отнася до Чипровското въстание, тук се присъединявам към мнението на г-н Стойков. Документите, с които той работи, дегероизират събитието. Друг е въпросът дали това ще бъде посрещнато с разбиране от нашата общественост.

Заклучителната пета глава се занимава с дейността на останалите в българските земи и извън тях католически духовници. Добро впечатление прави използването, освен на документи, още и на легенди за разселването на оцелелите сред въстанието български католици. Тук искам да изтъква, че както тези легенди, така и хрониката на

Пеячевич/Кнежевич, поне в ранните си части, изискват по-кричтен подход. За мен спомената хроника има легендарен характер. Авторът се впуска в проучване на съдбата на преселническите групи в Хабсбургската империя, Влахия и на други места.

Заклучението е твърде обширно, може би прекалено обширна за подобна част от дисертацията. Ненужно обширна е, напр., четвъртата му част, където отново се натъкваме на просопографски елементи. Те категорично нямат място тук. Изводите на автора са формулирани в шест точки, според мен твърде обширни. Ако е заключение, то трябва да е пределно кратко и ясно. В първият пункт на заключението авторът твърди, че произходът на католическите колинии е западнобалкански. В края на XVII в. броят на основния католически анклав около Чипровци намалява: било заради западането на рударското производство, било поради общото намаляване на населението в градовете. Вторият пункт от заключението е посветен на високото ниво на образование, което българите-католици получават. Третият пункт повтаря основни моменти от дейността на духовниците за поддържане на църкви и манастири. Четвъртият пункт, както вече казахме, е прекалено дълъг и има за задача да повтори основни моменти от дейността на висшите духовници. Петият пункт резюмира дипломатическата дейност на по-известните католически духовници. Шестата точка сумира резултатите от разселването на католиците след Чипровското въстание. В общи линии точките на заключението повтарят главите на дисертационния труд.

Списъкът на изворите и литературата е много подробен. Към него едва ли има какво да се прибави. Направи ми впечатление, обаче, че част от тези заглавия не са използвани в самото проучване. Авторефератът отразява правилно съдържанието на дисертационния труд.

И така, време е за обобщения. Както и самият живот, те не могат да бъдат еднозначни или черно-бели.

Кои са положителните страни на дисертацията? Преди всичко няма съмнение, че г-н Марио Стойков познава добре материята, умее да работи с публикувани извори, няма проблеми с издирването и ползването на сборници с документи. Поради това

дисертацията прави впечатление на проучване, богато на фактология, исторически сюжети, ежедневни ситуации, а на много места – и на солидни изводи. На места дисертантът е направил собствени приноси. За основен аз смятам „приземяването“ на вижданията за обхвата и протичането на Чипровското въстание. Добри думи заслужават и параграфите със статистически данни за населението на католическите райони, както и за дейността на българите-католици извън пределите на българските земи. Казано накратко, г-н Марио Стойков е показал натрупване на информация и умение да я обработва. Той се е оформил като добър изследовател на отношенията на българските земи с католическия свят през XVII в. през призмата на съдбата на българските католически общности и духовните им водачи.

Кои са бележките от принципно естество, които могат да се отправят към дисертацията? На първо място мисля, че г-н Марио Стойков трябва още да търси своята ниша в тази доста проучвана проблематика. В бъдеще той трябва да идентифицира онези „бели полета“, които старите изследователи са оставили и да насочи вниманието си към тях. В дисертацията има дотатъчно заявки, че той се е насочил в тази посока. На второ място мисля, че дисертацията можеше да бъде по-добре концептуализирана. Това означава наличие на повече яснота около задачите, което пък от своя страна би избягнало преразказване на извори и ненужно удължаване на изложението. На трето място бих намалил „просопографските“ елементи в изложението, особено за хора, които са добре известни. И не на последно място текстът се нуждае от повторна редакция, тъй като в него има доста технически и стилови грешки. Това трябва да стане преди този труд на види бял свят.

Дисертационният труд не може да бъде съвършен, както и всяко човешко творение. Този на г-н Марио Стойков има свои достойства и слабости. Това е неизбежно за човек, който тепърва навлиза в дебрите на историческата материя. Дори и грешките обаче се дължат на прекалено детайлно ознаване на изворите и могат да се приемат като неизбежна „грешка на растежа“. Поради тази причина убедено смятам, че г-н Марио

Стойков заслужава да получи научната и образователната спепен „доктор“. Аз лично ще гласувам в този смисъл и призовавам останалите членове на журито да сторят същото.

София, 16 август 2017 г.

Рецензент:

(Проф. дин Христо Матанов)